

30.01.2019

Засідання Президії Національної академії наук України 30 січня 2019 року

30 січня 2019 р. під головуванням Президента Національної академії наук України академіка Б. Патона відбулося чергове засідання Президії НАН України ([Національна академія наук України](#)).

Присутні заслухали й обговорили дві наукові доповіді. З питання **«Перспективи розвитку молекулярної спектроскопії в Україні»** виступив директор Інституту фізики НАН України член-кореспондент НАН України **М. Бондар**.

Розвиток методів лінійної та нелінійно-оптичної спектроскопії складних органічних молекул і створення органічних структур із заданими спектральними властивостями є важливим напрямом сучасної нелінійної оптики.

Складні органічні структури із визначеними лінійними фотофізичними параметрами, великим перерізом багатофотонного поглинання і високою фотохімічною стабільністю мають великий потенціал практичного застосування у пристроях оптичного обмеження інтенсивних лазерних потоків, об'ємного запису інформації, у двофотонній фотодинамічній терапії ракових пухлин і лазерній флуоресцентній мікроскопії біологічних об'єктів.

Представлені дослідження формують міждисциплінарний науковий напрям, що поєднує фізику (зокрема нелінійну оптику), органічну хімію, молекулярну біологію, медицину і є одним з найбільш актуальних та пріоритетних у сфері міжнародного співробітництва. Про це свідчать численні конкурсні міжнародні проекти, такі як CRDF, NATO, УНТЦ, FP7, Horizon 2020, виграні за останні 15 років науковими групами Інституту фізики НАН України, що займаються лінійною і нелінійно-оптичною молекулярною спектроскопією.

Інститут фізики НАН України є відомим у світі центром дослідження і синтезу складних органічних молекул, де було отримано ряд піонерських фундаментальних і прикладних фізичних результатів. Серед них можна визначити такі: встановлення природи спектрів анізотропії збудження органічних молекул при двофотонному збудженні у широкому діапазоні; спостереження вимушених двофотонних переходів з випромінюванням для органічних молекул шляхом використання методу гасіння флуоресценції; отримання спектрів двофотонного поглинання прямим методом «Z-scan» з відкритою апертурою для нових органічних сполук з великим потенціалом практичного застосування у нелінійно-оптичних пристроях, технологіях фотодинамічної терапії і лазерної флуоресцентної мікроскопії; новий механізм об'ємного оптичного запису інформації, що базується на фотохромному перетворенні органічної молекули при її збудженні через резонансну передачу енергії від двофотонно поглинаючого хромофору. Результати науковців Інституту фізики НАН України опубліковано у провідних фахових міжнародних журналах із високим рейтингом цитування, таких як Journal of the American Chemical Society, Applied Materials and Interfaces, Journal of Materials Chemistry, Bioconjugate Chemistry, Journal of Physical Chemistry C, Physical Chemistry Chemical Physics та ін.

В Україні деякими розділами представленого напряму, окрім Інституту фізики НАН України, займаються науковці Інституту органічної хімії НАН України, Інституту біохімії імені О. В. Палладіна НАН України, Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України, а також фізичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Основна складність досліджень за цим напрямом полягає у недостатньому забезпеченні вітчизняних науковців сучасними фемтосекундними лазерними системами.

Водночас, розвиток молекулярної спектроскопії, створення і дослідження нових органічних молекул із контрольованими лінійними фотофізичними і нелінійно-оптичними параметрами вимагають активного продовження із розширенням міжнародної наукової співпраці та поліпшенням матеріально-технічної бази цих досліджень.

«Про підсумки виконання Секцією суспільних і гуманітарних наук НАН України цільових програм наукових досліджень НАН України в 2016–2018 рр.» доповів Віце-президент НАН України, Голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік **С. Пирожков**.

Установи Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України у 2016–2018 рр. виконували цільові програми наукових досліджень НАН України «Реконструкція економіки України: історичні виклики та модерні проекти», «Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи», «Інтеграція Донбасу і Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України: історичний досвід, сучасні виклики, перспективи», «Національний консенсус в Україні: історичний імператив, сучасні параметри, прогностична модель».

У реалізації програм взяли участь 17 установ секції, які виконали 68 проектів, об'єднаних у 20 проблемно-тематичних блоків. Завдяки реалізації зазначених програм отримано вагомі теоретичні і прикладні здобутки у дослідженні сучасних політико-правових, соціально-економічних та культурних трансформацій в Україні, стану і перспектив розвитку українського суспільства, виробленні концептуальних підходів до розв'язання державою і суспільством нагальних проблем у політичній, економічній і культурній сферах.

Реалізація зазначених програм дозволила впровадити наукові результати у вигляді аналітичних та прогностичних матеріалів, проектів нормативних актів, рекомендацій із суспільно значущих питань у практику діяльності вищих органів державної влади і управління України, профільних комітетів Верховної Ради України, міністерств і відомств.

У результаті виконання програми **«Реконструкція економіки України: історичні виклики та модерні проекти»** (керівник – академік В. Геєць) обґрунтовано необхідність докорінних змін у здійсненні соціально-економічної політики держави, розкрито їх основний зміст у базових сферах економіки, що націлює на практичні структурні перетворення. За програмою 5 установ секції виконали 13 наукових проектів, об'єднаних у 3 проблемних розділи: «Реконструктивний тип економічного розвитку як системна відповідь на історичні виклики», «Основні напрями реалізації реконструктивного типу розвитку», «Формування нових механізмів реконструктивного розвитку на основі комплементарного використання науково-технічного, економічного, соціального і поведінкового потенціалів та актуалізації суб'єктності соціально-економічних процесів».

З'ясовано особливості взаємозв'язку економічних та політичних трансформацій на шляху до реконструктивного економічного розвитку та доведено необхідність переходу від пануючого універсалізму в економічній політиці до еволюційно-інституційної парадигми управління економічним розвитком. На цій основі розкрито особливості характеру співвідношення ринку і держави у забезпеченні успішності реформ; визначено функціональний розподіл повноважень, намірів і дій основних суспільних суб'єктів у цьому процесі та роль інститутів у забезпеченні взаємозв'язку політичних та економічних трансформацій.

Доведено, що внаслідок поєднання інверсійного характеру формування ринкової економіки в Україні з глобалізаційними процесами Україна потрапила в інверсійну пастку, особливість якої полягає в тому, що застосування класичних ринкових інструментів для вирішення економічних проблем призводить до їх подальшого поглиблення і отримання результатів, протилежних поставленим цілям. Розроблено концепцію реконструктивного економічного розвитку, практичне застосування якої передбачає корінну перебудову структури економіки в напрямі реалізації сутнісних особливостей та переваг України в геополітичному, природному, господарському та інших аспектах, що впливають на економічний розвиток.

Обґрунтовано, що сучасне бачення реконструкції вітчизняної промисловості має базуватись на підході, який передбачає диверсифікацію промислового виробництва із збереженням та відновленням традиційних виробництв, що мають високий потенціал конкурентоздатності, та формуванням нових високотехнологічних і конкурентоспроможних секторів промисловості. Розроблено механізми реалізації неоіндустріальної економічної політики, що включають взаємоузгоджене застосування інструментів інфраструктури підтримки науково-технічної та інноваційної діяльності і підприємництва, інструментів державно-приватного партнерства та податкового стимулювання.

Виявлено особливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та їх роль у цифровізації національних економік. Розкрито вплив реконструктивного розвитку економіки на формування цифрових компетенцій та соціальну якість. Оцінено трансформаційний потенціал цифровізації економіки України (можливий приріст ВВП, спричинений цифровізацією) та обґрунтовано рекомендації щодо його підвищення.

Розроблено концептуальні положення розвитку сільських територій в Україні, які передбачають реконструкцію сільських територій через активізацію та диверсифікацію агропромислового виробництва. Сформульовано специфічні принципи проектного підходу, які містяться в основі державної підтримки сільгоспвиробників залежно від спрямування, обсягів та правової форми їх діяльності.

Обґрунтовано необхідні зміни у сфері освіти з метою подолання розриву між вимогами до економічного мислення і сучасною економічною освітою та прикладні аспекти впровадження локальних механізмів реконструктивного розвитку в сфері професійної підготовки фахівців з економіки.

У результаті реалізації програми **«Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи»** (керівник – академік Е. Лібанова) виявлено негативні тенденції в системі реформування соціальних стандартів і гарантій в Україні, специфіку застосування сучасних підходів у системі державного управління ЄС, спрямованих на подолання дефіциту соціальної справедливості в суспільстві, що дозволило визначити перспективні шляхи вирішення протиріч між ефективністю та справедливістю, обґрунтувати комплекс практичних рекомендацій для центральних органів виконавчої влади щодо реалізації принципів соціальної справедливості при формуванні державної політики соціально-економічного розвитку України. За цією програмою 7 установ секції виконали 15 наукових проектів, об'єднаних у 5 тематичних блоків: «Значення соціальної справедливості для розвитку людського потенціалу в процесі подолання економічної кризи», «Суперечливість та комплементарність економічної ефективності та соціальної справедливості», «Забезпечення збалансованості економічної ефективності і соціальної справедливості в подоланні кризи в основних секторах економіки України», «Визначення чинників та передумов забезпечення сталого розвитку,

модерних механізмів їх реалізації», «Правове поле досягнення балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю».

Обґрунтовано, що в умовах України на зростання нерівності суттєво впливає поєднання інверсійного типу ринкової трансформації та глобалізаційних процесів, що створило такий механізм розподілу доданої вартості, який давав можливість накопичувати багатство експортерам та пов'язаним з ними суб'єктам господарювання за рахунок звуження внутрішнього ринку і поля діяльності національних виробників. Доведено, що структурно-технологічні зміни породжують новий вимір рівності/нерівності через неоднаковий доступ економічних суб'єктів до нових суспільних технологічних активів, що впливає на зайнятість, доходи та фактичний статус.

Визначено специфіку застосування сучасних підходів провідних міжнародних інституцій щодо подолання соціальної несправедливості у глобальному та національному масштабах. Розроблено комплекс практичних рекомендацій для центральних органів виконавчої влади щодо вироблення більш ефективної соціальної політики України у контексті її євроінтеграційних перспектив і забезпечення довгострокового інклюзивного розвитку.

Розкрито проблеми реалізації принципу справедливості у сфері оподаткування та визначено його вплив на підвищення інвестиційної привабливості України. З'ясовано особливості правового регулювання відносин у сфері публічних закупівель з урахуванням принципу справедливості. Виявлено проблеми правового забезпечення досягнення балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю у процесі формування та здійснення державної житлової політики.

Обґрунтовано організаційно-інституційні засади реформування системи охорони здоров'я, освіти, культури та соціального захисту в контексті реалізації реформи секторальної децентралізації. Сформовано матрицю розподілу повноважень між державною, регіональною та місцевою владою щодо розвитку соціальної інфраструктури. Охарактеризовано механізм розподілу повноважень і фінансових ресурсів у системі соціального захисту й визначено основні ризики децентралізованої системи соціального захисту населення в частині надання соціальних послуг на рівні ОТГ. Сформульовано пропозиції щодо підвищення якості освітніх, медичних та інших послуг соціальної сфери територіальних громад та підвищення ефективності їхнього фінансового забезпечення.

Розроблено та апробовано методику комплексного оцінювання соціальної та економічної ефективності структурних змін прикордонного ринку праці (ПРП), кореляційного аналізу інтегральних оцінок ПРП з іншими суспільно важливими індикаторами розвитку регіонів України та видів економічної діяльності. Сформовано пропозиції щодо розроблення проектів програм зайнятості населення з використанням положень зазначеної методики. Обґрунтовано необхідність модернізації міграційної політики, зокрема щодо підвищення рівня зворотності зовнішніх трудових поїздок,

забезпечення поступового повернення трудових мігрантів, заохочення повернення української молоді, яка здобуває освіту за кордоном.

Визначено пріоритетні соціально-економічні умови та організаційно-управлінські заходи перетворення потенціалу вимушено переміщених осіб (ВПО) на реальний ресурс розвитку територіальних громад, окреслено пріоритети у формуванні та забезпеченні політики підтримки й стимулювання підприємництва ВПО. Обґрунтовано пропозиції та рекомендації щодо підвищення рівня соціальної справедливості у формуванні державної політики стосовно ВПО.

Виконання програми **«Інтеграція Донбасу і Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України: історичний досвід, сучасні виклики, перспективи»** (керівник – академік Валерій Смолій) було спрямовано на дослідження державних практик регулювання міжнаціональних взаємин на Сході України та в Криму, аналіз причин виникнення і пускових механізмів загострення міжетнічних конфліктів та регіонального сепаратизму, визначення шляхів інтеграції регіональних спільнот в загальнонаціональний та загальнодержавний контекст. У рамках програми 8 установ секції виконали 20 наукових проєктів, об'єднаних у 6 тематичних блоків: «Феномен регіоналізму у контексті соціотрансформаційної динаміки ХХ–ХХІ ст.: український і світовий досвід». «Історичний досвід регіонального розвитку Донбасу і Криму. Донбас і Крим в історії України: віхи спільної історичної долі», «Політико-правові механізми та геополітичні аспекти інтеграції Донбасу і Криму», «Проблеми соціально-економічної модернізації Донбаського регіону і Криму», «Етнополітичні та соціокультурні чинники інтеграції Донбасу і Криму», «Донбас і Крим в українському та міжнародному інформаційному просторі».

Комплексно проаналізовано історичні передумови, соціально-економічне підґрунтя та етнокультурний контекст кризи на Донбасі та в Криму. Реконструйовано широке тло етнонаціональної, соціально-економічної, суспільно-політичної та культурної історії Донбасу і Криму, з'ясовано властиві цим регіонам форми міжетнічної та соціальної взаємодії. Визначено місце та роль історичної пам'яті, етногенетичних міфів та стереотипів у формуванні регіональних і етнокультурних ідентичностей населення Криму і Надазов'я.

Предметно розглянуто зовнішню складову подій на Сході України та в Криму, розкрито історичні передумови формування ідеологічного концепту «руського мира», його зміст та спрямованість на різних етапах трансформації зовнішньополітичної доктрини РФ, зокрема стосовно України, комплексно проаналізовано практики ідеологічної експансії Росії на Донбасі та в Криму. Вивчено основні напрями та особливості політичного процесу в Автономній Республіці Крим в 1991-2014 рр., виявлено «слабкі місця» державної політики щодо регіону, які значною мірою обумовили трагічні події весни 2014 р.

Досліджено явище реінтеграції, проаналізовано теоретико-методологічні підходи до визначення реінтеграції держав, які зазнали етнополітичної дезінтеграції та постраждали від сепаратизму. Розроблено модель етнонаціональної політики для реінтеграції Донбасу і Криму. Підготовлено рекомендації щодо удосконалення законодавчої бази реінтеграційної політики, розроблення правових механізмів проведення миротворчої операції на Донбасі, виходячи з міжнародного і національного права, світового досвіду здійснення таких операцій.

Проаналізовано особливості створення структур цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах України (ЗСУ) в умовах гібридної війни, заходи Об'єднаних центрів цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України, спрямовані на відновлення інфраструктури населених пунктів Донецької та Луганської областей (2014–2018 рр.).

З'ясовано зміст інформаційного забезпечення деокупації та реінтеграції окупованих територій. Визначено шляхи посилення впливу вітчизняних електронних інформаційних комунікацій на інформаційну ситуацію на Донбасі та в Криму, підвищення їх дієвості в донесенні об'єктивної інформації, спрямованої на розвиток національної консолідації українського суспільства.

Досліджено основні сфери зайнятості, умови життя і побуту вимушених переселенців зі Сходу України та АР Крим у західноукраїнському регіоні, проаналізовано їхні ціннісні орієнтації, досвід працевлаштування та проживання на новому місці, вплив місцевого населення на світобачення/світосприйняття внутрішньо переміщених осіб. Проаналізовано феномен волонтерства як широкий громадський рух, що досягнув значного впливу в державі й суспільстві. Визначено причини появи цього явища, мотиви діяльності волонтерів, розкрито значення волонтерського руху у піднесенні громадської активності, зміцненні обороноздатності України.

Виконання програми **«Національний консенсус в Україні: історичний імператив, сучасні параметри, прогностична модель»** (керівник – член-кореспондент НАН України О. Рафальський) було спрямовано на дослідження європейського і світового досвіду та моделей досягнення консенсусу й національної єдності, пошук форм загальнонаціонального діалогу щодо вибору стратегічних напрямів розвитку країни. У рамках програми 8 установ секції виконали 20 наукових проєктів, об'єднаних у 6 тематичних блоків: «Національна єдність у глобалізованому світі», «Стан і спрямованість суспільної солідарності в сучасній Україні», «Політико-правові механізми досягнення національного консенсусу», «Інтегративний потенціал громадських рухів», «Комунікативно-інформаційний простір національних дискусій», «Розробка моделі демократичного вирішення загальнонаціональних проблем на основі національного консенсусу».

Досліджено історичні прецеденти формування суспільного консенсусу в кризові періоди української історії та проблеми консолідації українського соціуму за сучасних умов. Виявлено чинники, що перешкоджають суспільній консолідації, серед яких відсутність зростання соціального капіталу нації,

спричинена простим «соціальним ліфтом», низький рівень політичної участі населення, політичне відчуження суспільства від влади, ознаки суспільної аномії і дезорієнтації. Показано, що українське суспільство досі перебуває в зоні впливу традиційних «цінностей виживання», зберігає високі патерналістські сподівання на державу. Обґрунтовано шляхи усунення внутрішньополітичних загроз – політична інтеграція українського суспільства, глибоке вкорінення демократичних цінностей, реальна й ефективна децентралізація влади, посилення середнього класу, розвиток дієвого громадянського суспільства, реформа судової системи.

Досліджено сучасну структуру групових інтересів в Україні, розкрито значення міжгрупового діалогу за участю політичних партій, профспілок та громадських організацій у досягненні суспільної злагоди, визначено пріоритетні заходи в напрямі утвердження та зміцнення в Україні демократичного політичного режиму, що має обстоювати національні інтереси та відображати баланс інтересів різних соціальних груп. Сформульовано пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування громадянського суспільства, посилення його впливу на процеси суспільної консолідації в Україні. Проаналізовано сучасні проблеми правового забезпечення соціальної політики як чинника суспільної консолідації, сформульовано пропозиції щодо внесення змін та доповнень до законодавства України, спрямовані на забезпечення формування ефективної соціальної політики в державі, зокрема щодо внесення змін до Закону України «Про соціальний діалог в Україні».

Проаналізовано інформаційні чинники забезпечення національного консенсусу в Україні, механізми впливу Росії на український інформаційний простір. Систематизовано і концептуалізовано історичний досвід реалізації політики пам'яті як складової державної стратегії досягнення національної єдності, виявлено форми, методи і засоби актуалізації історичної пам'яті як дієвої компоненти націєтворчих процесів. Розкрито значення застосування культурно-мистецьких засобів, розвитку державної мовної політики у досягненні національного консенсусу в Україні.

Розроблено концепцію етнокультурної автономії як ефективного інституту забезпечення прав національних меншин, що не несе дезінтеграційних ризиків для територіальної цілісності поліетнічної держави. Підготовлено пропозиції щодо законодавчого забезпечення реалізації інституту етнокультурної автономії національними меншинами України.

За результатами виконання всіх зазначених програм підготовлено й опубліковано монографії, а також надіслано аналітичні матеріали до органів державної влади.

Далі учасники засідання розглянули низку кадрових і поточних питань, зокрема про проведення XIII Всеукраїнського фестивалю науки, відзначення 80-річчя Інституту органічної хімії НАН України, проведення річної сесії Загальних зборів НАН України, **Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної**

академії наук України на 2019–2023 рр., а також про роботу аспірантури та докторантури наукових установ НАН України.

Із додатковою інформацією про цей захід можна буде ознайомитися [в прес-релізі з розділу «Засідання Президії НАН України» на офіційному веб-сайті НАН України.](#)